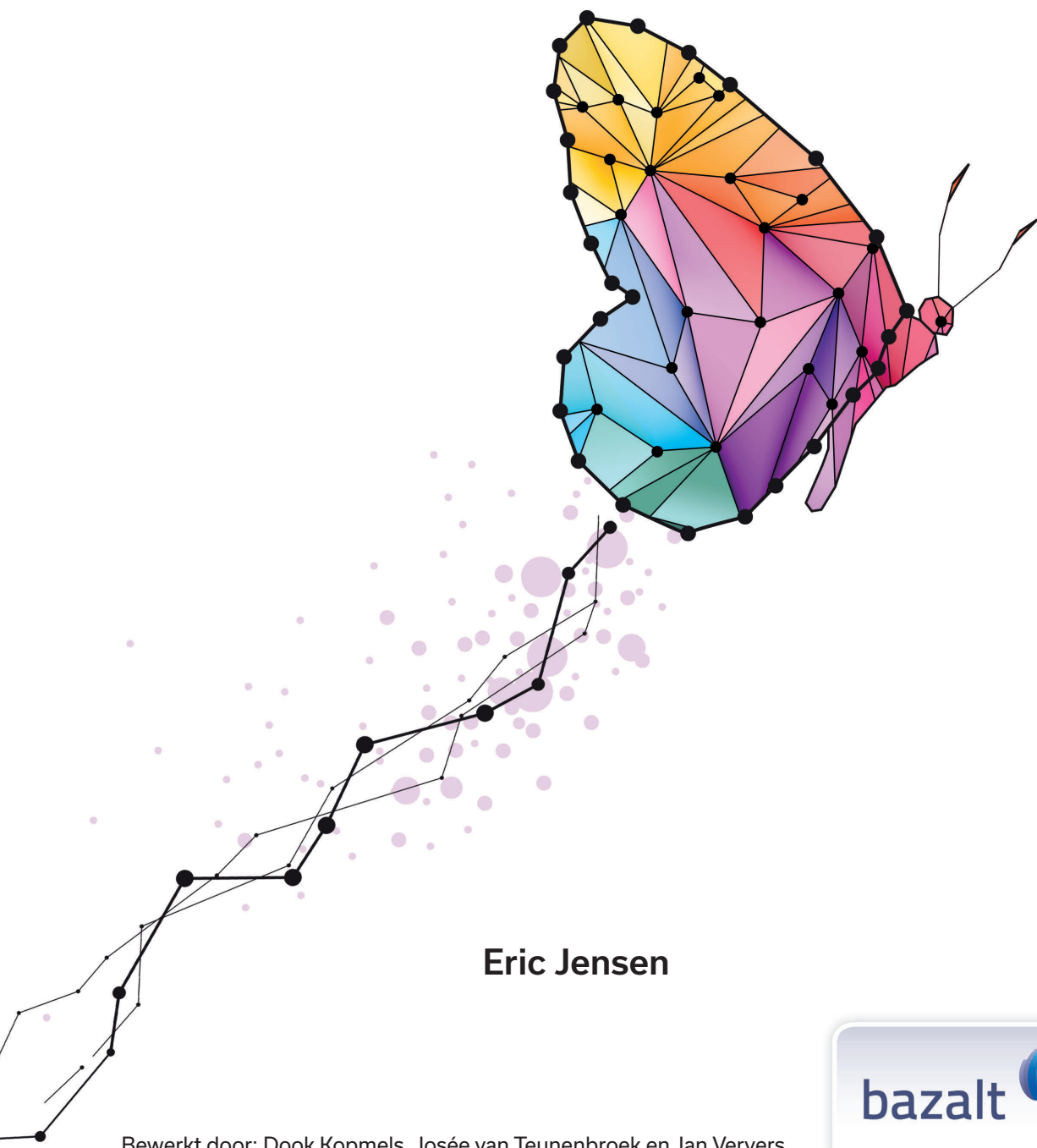

IEDER KIND **KANSRIJK!**

Lesgeven aan leerlingen die opgroeien in armoede

Eric Jensen

Bewerkt door: Dook Kopmels, Josée van Teunenbroek en Jan Ververs

bazalt

Inhoud

Voorwoord	8
Inleiding	10
Deel 1 Waarom de relatiemindset?	21
1. Maak het leren persoonlijk	24
1.1 Leer de namen van de leerlingen	24
1.2 Maak een Ik-Tas	25
1.3 Praat over een alledaags probleem	26
1.4 Laat zien hoe ver jij bent met het bereiken van je doelen	27
2. Verbind iedereen met elkaar	28
2.1 De 50/50-regel	28
2.2 Samenwerkingsstrategieën	29
3. Wees empathisch: laat zien dat je om ze geeft	34
3.1 Inzicht in de behoefte aan empathie	34
3.2 Empathietools gebruiken	35
3.3 Quick-connect-tools gebruiken	36
Terugblik	39
Deel 2 Waarom de prestatiemindset?	43
4. Stel stoere doelen	47
4.1 Stoere doelen gebruiken om tot complete beheersing te komen	48
4.2 Stoere doelen stellen	49
4.3 Vertrouwen hebben in stoere doelen	50
4.4 Tussendoelen gebruiken om de afstand tot het einddoel te overbruggen	51
5. Geef fantastische feedback	53
5.1 Continu formatief evalueren	53
5.2 SIH voor kwalitatieve feedback	55
5.3 3M voor kwantitatieve feedback	55
5.4 MIK-feedback	57
5.5 Feedback van leerlingen	59
6. Zet door, bijt je erin vast	60
6.1 Vijf manieren om doorzettingsvermogen te ontwikkelen	61
6.2 Tools voor wanneer het doorzettingsvermogen inzakkt	62
Terugblik	65

Deel 3 Waarom de positiviteitsmindset?		69
7. Stimuleer optimisme en hoop		75
7.1 Wees elke dag een toonbeeld van optimisme		76
7.2 Bouw elke dag hoop op		78
7.3 Werk aan het zelfbeeld van leerlingen en hun inzet		79
7.4 Stimuleer en help leerlingen om te dromen		81
8. Werk aan een positieve houding		82
8.1 Dankbaarheid ontwikkelen		82
8.2 Vrijwilligerswerk en vriendelijkheid		84
8.3 Persoonlijke verantwoordelijkheid en zelfregulatie		87
9. Wijzig het emotionele ijkpunt		90
9.1 Onderzoek naar het emotionele ijkpunt		90
9.2 Hoe je de emotionele ijkpunten van leerlingen verandert		93
Terugblik		95
Deel 4 Waarom de rijk-groepsklimaat-mindset?		99
10. Geef ze een stem en een visie		102
10.1 Relevantie		102
10.2 De stem van de leerling		104
10.3 De visie van de leerling		106
11. Zorg voor veilige groepsnormen		109
11.1 Lichamelijke veiligheid		109
11.2 Emotionele veiligheid		109
11.3 Stoere regels		111
12. Versterk optimistisch eigenaarschap van het leren		115
12.1 Geef leerlingen een ander perspectief		115
12.2 Laat het bewijs zien		116
12.3 Verander het zelfbeeld		116
12.4 Ga voor complete beheersing		117
12.5 Creëer een gevoel van eigenaarschap		117
Terugblik		120
Deel 5 Waarom de cognitieve-verrijkingmindset?		123
13. Manage de cognitieve belasting		128
13.1 Tools voor het verminderen van de cognitieve belasting		129
13.2 Tools om leerlingen te helpen informatie uit het geheugen terug te halen		132
14. Versterk denkvaardigheden		135
14.1 Strategieën voor het aanleren van denkvaardigheden		135
14.2 Stimuleer denken op topniveau		141

15. Verbeter studievaardigheden en woordenschat	143
15.1 Contextuele studievaardigheden	143
15.2 Studiehulpmiddelen die verbanden en relaties duidelijk maken	145
15.3 Opbouwen van woordenschat	147

Terugblik	149
------------------	------------

Deel 6 Waarom de betrokkenheidsmindset? 153

16. Betrek leerlingen voor meer welbevinden en minder stress	156
16.1 Betrek leerlingen voor een beter welbevinden	157
16.2 Betrek leerlingen voor minder stress	158

17. Betrek leerlingen voor meer leerbereidheid	163
17.1 Van leren omdat het moet naar leren uit vrije wil	163
17.2 Introductie, overtuiging en relevantie	164
17.3 Gebruik 'kapstokken'	166
17.4 Stel vragen	167

18. Betrek leerlingen voor meer saamhorigheid	169
18.1 Veelvoorkomende problemen oplossen	169
18.2 Rolwisselend lesgeven	170
18.3 Kleine klassikale overwinningen vieren	171

Terugblik	173
------------------	------------

Deel 7 Waarom de wil-om-te-slagen-mindset? 177

19. Werk mee aan alternatieve oplossingen	181
19.1 Waarom kunstonderwijs stimuleren?	181
19.2 Waarom lichaamsbeweging stimuleren?	185

20. Stoom leerlingen klaar voor vervolgonderwijs of het beroepsleven	190
20.1 Strategieën om leerlingen voor te bereiden op een baan of vervolgopleiding	190
20.2 Strategieën voor loopbaan- en techniekonderwijs	192

Terugblik	194
------------------	------------

Epiloog	196
----------------	------------

Over de auteur	203
-----------------------	------------

Literatuur	204
-------------------	------------

Inleiding

Dit boek gaat in de eerste plaats over bewustwording en het ontwikkelen van meer daadkracht als het gaat om de mindset waarmee leraren leerlingen benaderen. Het gaat ook over iets wat veel kansarme leerlingen niet krijgen: een kansrijke manier van lesgeven. Het woord rijk betekent in dit verband compleet, overvloedig en beter dan ooit. Leraren kunnen een doorslaggevende rol spelen in het leven van leerlingen door op een kansrijke manier les te geven. Iedere leerling die jij helpt om zijn diploma te halen, is één uitvaller minder. Eén leerling minder die het risico loopt om in aanraking te komen met justitie, afhankelijk te worden van een uitkering of een gevangenisstraf te krijgen (Latif, Choudhary & Hammayun, 2015). En één stem meer die een bijdrage levert aan onze cultuur en het beter maken van onze wereld. Jij kunt ervoor zorgen dat alle leerlingen, ongeacht hun achtergrond, naar een goede vervolgschool kunnen, een diploma halen en goed voorbereid kunnen doorstromen naar de arbeidsmarkt.

We hebben allemaal ideeën in ons hoofd over lesgeven. Leraren die worstelen met kansarme leerlingen hebben vaak een mentaliteit die de ontoereikendheid, schuld en negativiteit vergroten. Zo'n leraar kan bijvoorbeeld zeggen: "Vorige jaar lukte het me niet om vooruitgang bij Jason te boeken. Weet je, *leerlingen als Jason* worden totaal niet door hun ouders geholpen. *Tja, wat kan ik dan nog doen?*" Valt het je ook op dat de leraar aan het eind uitlegt waarom hij of zij er niet in geslaagd is om vooruitgang te boeken? In dit boek maak je kennis met de kansrijke strategieën die succesvolle leraren inzetten om deze destructieve gedachten om te buigen. Zij helpen leerlingen om goede resultaten te boeken door een rijkere leeromgeving te creëren.

Elk jaar neemt het gevoel van uitzichtloosheid op achterstandsscholen toe. Leraren krijgen steeds vaker het idee dat het lot hen ongunstig gezind is. Of er worden op scholen positieve verhalen verteld waarbij de leraren optimistisch zijn, kansen zien en successen boeken. Ik zou dit boek vol kunnen schrijven met verhalen over achterstandsscholen die succesvol zijn, zoals ik dat eerder in andere boeken heb gedaan. Maar hoeveel verhalen moet je lezen voordat je zegt: "Goed, ik geloof je"? Ik hoop dat je de negatieve gedachten in je hoofd kunt ombuigen door het lezen van dit boek.

Ik geef toe, armoede is een groot probleem. Echter, toegewijde leraren en scholen over heel de wereld zijn tot de ontdekking gekomen dat de oplossing ligt in gelijke kansen. Dit boek gaat over het bieden van gelijke kansen door *alle* leerlingen met dezelfde succesmindsets te benaderen. Waar het bij gelijkheid gaat om alle leerlingen op dezelfde *manier* te behandelen, gaat het hier om het creëren van dezelfde *kansen* voor alle leerlingen.

Hieronder staan twee voorbeelden.

1. Veel leraren gaan ervan uit dat leerlingen uit kansarme gezinnen weinig cognitieve vaardigheden hebben. Dat is een misvatting. Op veel succesvolle basisscholen leren leerlingen programmeren. Er bestaan diverse (gratis) apps en cursussen waarmee leerlingen op een leuke, speelse manier kunnen leren programmeren² (hiermee worden de verwerkingssnelheid, het geheugen, het denkvermogen en de besluitvaardigheid gestimuleerd). Dit is een eenvoudige manier om alle leerlingen toegang te bieden tot de kansen die kinderen uit de middenklasse en welgestelde gezinnen over het algemeen automatisch hebben. Er is een grote vraag naar programmeurs en het zou bijna misdadig zijn om leerlingen programmeerlessen te onthouden.
2. Veel middelbare scholen bieden speciale programma's aan om leerlingen klaar te stomen voor een vervolgopleiding. Sommige schoolleiders hebben echter besloten dat kansarme leerlingen daarvoor niet in aanmerking komen, waardoor een groot aantal leerlingen wordt buitengesloten van de middelen die goede programma's bieden. Zij krijgen *geen* gelijke kansen. Er zijn ook veel middelbare scholen die *alle* leerlingen aan zo'n programma laten deelnemen. Misschien moeten ze extra begeleiding geven, maar hun missie is steeds: succes voor *iedereen*. Jouw mindset doet ertoe en niet zo'n beetje ook. Gelijke *kansen* – dat is de graadmeter.

Ik maak me sterk voor leraren zoals jij. Ik doe er alles aan om jou te helpen groeien en slagen. In mijn ogen vormen leraren de belangrijkste factor in het voortbestaan en de bloei van onze samenleving. Wat onze beleidsmakers ook doen, we hebben sterke, moedige leraren nodig die bereid zijn om moeilijke keuzes te maken en kinderen uit kansarme gezinnen willen helpen om te slagen in het leven. Om te beginnen vertel ik hoe dit boek ingedeeld is en vervolgens leg ik uit waarom de in dit boek beschreven mindsets en strategieën nodig zijn. Daarbij kijken we naar wat wij 'gewoon' zijn gaan vinden als het gaat om armoede, de gevolgen daarvan voor leerlingen en waarom jij degene bent die hun toekomst positief kan veranderen.

Over dit boek

In deze uitgave heb ik de belangrijkste theorie over de zeven effectieve mindsets opgenomen, zodat je toegang hebt tot één krachtige en op onderzoek gebaseerde bron die alle tools bevat die je nodig hebt om je mindsets te verbeteren en al je leerlingen te helpen om naar een goede vervolgopleiding te kunnen of hun diploma te halen.

Zelfs als je al successen hebt geboekt, beloof ik je dat je een betere leraar wordt door dit boek.

² Zie voor (gratis) apps bijvoorbeeld: <https://www.iculture.nl/gids/leren-programmeren-apps-voor-kinderen/> en <https://www.bright.nl/bright-kids/artikel/3959336/de-beste-apps-waarmee-kinderen-leren-programmeren>. Kinderen kunnen ook buiten school een programmeercursus volgen; bij CoderDojo bijvoorbeeld is dit gratis: <https://coderdojo.nl/>.

Om iets voor je leerlingen te kunnen betekenen, zul *jij* moeten veranderen *voordat* er grote veranderingen bij je leerlingen optreden. Ik zeg niet dat veranderen een fluitje van een cent is; ik zeg wel dat het mogelijk is en dat je ertoe in staat bent.

Het centrale thema van dit boek is de ontwikkeling van de meest krachtige tool voor verandering: je mindset. Een mindset is de manier waarop je over iets denkt. Psycholoog aan Stanford University Carol Dweck (2008) legt uit dat mensen op (grofweg) twee manieren over intelligentie denken: (1) je hebt het of je hebt het niet (fixed mindset), of (2) je kunt groeien en veranderen (growth mindset). Op het gebied van intelligentie en competentie kun je neigen naar een fixed mindset (statisch) of een growth mindset (in staat te veranderen). Mensen met een fixed mindset geloven dat intelligentie en competentie een vaststaand gegeven zijn. Mensen met een growth mindset daarentegen geloven dat intelligentie en competentie zich kunnen ontwikkelen waarbij de hersenen veranderen en groeien.

Dit boek gaat dieper in op het thema mindsets en beschrijft daar ook andere gedragingen van leerlingen en leraren bij die je zeer interessant zult vinden. Het bestaat uit zeven delen, die elk een specifieke mindset uitlichten met daarbij het onderzoek dat eraan ten grondslag ligt en enkele eenvoudig toe te passen en zeer effectieve strategieën die je meteen kunt gebruiken. Dit zijn de zeven delen:

Deel 1: de relatiemindset – In hoofdstukken 1 tot en met 3 wordt de relatiemindset verkend en ontdekken we waarom het soort relaties dat leraren met leerlingen hebben (of niet) in grote mate bepaalt of leerlingen slagen of uitvallen. Alles begint met het opbouwen van een relatie met je leerlingen.

Deel 2: de prestatie mindset – In hoofdstukken 4 tot en met 6 leer je over de krachtige bouwstenen voor succes die besloten liggen in de prestatie mindset. Leerlingen uit kansarme gezinnen kunnen en willen graag leren, als je ze de juiste middelen aanreikt.

Deel 3: de positiviteitsmindset – In hoofdstukken 7 tot en met 9 wordt ingezoomd op de emoties en houdingen van je leerlingen. In elk hoofdstuk concentreren we ons op het ontwikkelen van een houding die hoop en optimisme uitstraalt, zowel bij je leerlingen als bij jezelf. Als je ooit hebt gedacht dat een leerling mentaal beperkt was (en wie heeft dat niet?), moet je deze hoofdstukken zeker lezen. Met je nieuwe, rotsvaste positiviteitsmindset laat je je leerlingen floreren.

Deel 4: de rijk-groepsklimaat-mindset – In hoofdstukken 10 tot en met 12 worden strategieën aangeboden om alle positiviteit die je hebt ontwikkeld te gebruiken om een actieve en gemotiveerde cultuur in de klas te creëren. Dit doe je met behulp van de rijk-groepsklimaat-mindset. Je leert de geheimen die succesvolle leraren toepassen om een geweldige sfeer in de klas te creëren.

Deel 5: de cognitieve-verrijkingmindset – In hoofdstukken 13 tot en met 15 concentreren we ons op het verbeteren van de cognitieve capaciteit van leerlingen. Leerlingen uit kansarme gezinnen worstelen met hun mentale bandbreedte, ook vaak cognitieve belasting genoemd. In deze hoofdstukken wordt wetenschappelijk bewijs gepresenteerd dat aantoont dat jij ervoor kunt zorgen dat jouw leerlingen een grotere cognitieve capaciteit opbouwen in de vorm van een groter geheugen, een uitgebreidere woordenschat en meer denk- en studievaardigheden.

Deel 6: de betrokkenheidsmindset – In hoofdstukken 16 tot en met 18 gaan we dieper in op de betrokkenheid van leerlingen, vanuit een nieuwe invalshoek. De betrokkenheidsmindset reikt je snelle, eenvoudige en praktische strategieën aan waarmee je de betrokkenheid van leerlingen stimuleert en stress reduceert, zorgt dat leerlingen aannemen wat je ze aanleert en een sfeer van gezamenlijkheid opbouwt.

Deel 7: de wil-om-te-slagen-mindset – Hoofdstukken 19 en 20 helpen je om je te concentreren op de gouden medaille van het leraarschap: leerlingen die hun diploma halen en klaar zijn voor de arbeidsmarkt of een vervolgopleiding. Elk hoofdstuk is gewijd aan schoolfactoren waarvan is aangetoond dat ze leerlingen helpen om hun diploma te halen. Je leert *waarom* de prestaties zo enorm kunnen verbeteren dankzij deze factoren en je ontdekt vele positieve alternatieven voor wat je leerlingen op school doen.

Elk deel wordt afgesloten met een terugblik waarin je wordt gevraagd om je persoonlijke verhaal te toetsen aan wat je hebt gelezen over een specifieke mindset en te reflecteren op hoe je de mindset kunt gebruiken om jezelf te verbeteren. Er valt nog heel veel meer te leren, maar deze zeven mindsets en de bijbehorende strategieën vormen al een wereld van verschil als je ze op de juiste manier toepast. Dat beloof ik je. Dit boek eindigt met een epiloog die een korte samenvatting bevat van het boek en tools aanreikt die meteen toegepast kunnen worden.

Ieder kind kansrijk! staat vol bevindingen uit wetenschappelijk onderzoek en verhalen van leraren die in de praktijk strategieën gebruiken die een hoge impact hebben, en ik weet zeker dat dit boek je zal helpen om nieuwe, slimme keuzes te maken op het gebied van lesgeven. Las tijdens het lezen pauzes in en reflecteer op wat je hebt gelezen. Elk hoofdstuk kan al tot een verandering leiden. Vraag jezelf niet af: "Heb ik dat eerder gehoord?" Nee, stel jezelf de vraag: "Pas ik dit al dagelijks toe?" en "Doe ik dit goed genoeg, zodat ik de impact krijg die ik wil?" We kunnen allemaal beter worden en dit boek helpt jou daarbij.

Voordat we beginnen aan de zeven mindsets voor verandering, kijken we kort naar het onderzoek waarop de mindsets zijn gebaseerd en waarom je erin kunt geloven.

Over 'Zo is het gewoon!'

Doorgaans vertellen onderwijsboeken leraren wat ze moeten doen. Dit boek doet dat niet. Ik leg uit *waarom* de suggesties in dit boek relevant en belangrijk zijn en – nog belangrijker – URGENT! Als je in de westerse wereld bent opgegroeid, heb je al veel onderwijsvernieuwingen meegemaakt. Meestal leidt een verandering tot een nieuwe situatie die je snel weer als normaal gaat zien: zo is het gewoon. Als we zeggen dat iets 'gewoon zo is', bedoelen we dat het *prima* is en schenken we er weinig aandacht aan, omdat we het voor lief nemen. 'Het is goed zo', is de impliciete boodschap. Ik nodig je echter uit om 'zo is het gewoon' als een bedreiging voor je baan en toekomst te zien. Kansarmoede en mindsets (de thema's in dit boek) spelen een grote rol in het nieuwe normaal. Dit is geen toekomstig doemscenario. Sterker nog, het *is al gebeurd*. Ik wil dat je dit begrijpt, voordat je weer je klas in loopt.

Een lerares op een school waar ik als onderwijsdeskundige werkte, sprak een keer haar frustraties uit. Terwijl ze praatte, werden haar ogen vochtig. "Je wilt dat we van alles doen en je zegt erbij dat het moeilijk kan zijn en dat het maanden of jaren kan duren! Weet je eigenlijk wel hoeveel er van ons gevraagd wordt? Weet je hoe weinig steun we krijgen van de directie? Hoe kunnen we weten dat je suggesties haalbaar zijn? Ik bedoel, waarom zouden we er moeite voor doen? Over een paar jaar moet het toch weer anders en is er weer iets nieuws in de mode waar we aan mee moeten doen!" Ze was bijna in tranen en het was duidelijk dat ze het moeilijk had. Als leraren tegen me zeggen: "Ons werk is veranderd", hebben ze gelijk. Als ze zeggen: "De leerlingen zijn veranderd", hebben ze gelijk. Als ze zeggen: "Het beroep is veranderd", hebben ze gelijk. En als ze vertellen hoe frustrerend hun werk is, sta ik aan hun kant. Ik ben ook leraar geweest. Ik werk met leraren en ik ken het vak van binnenuit.

Laten we dat als vertrekpunt nemen. Laten we ons verdiepen in de veranderingen die het meest relevant zijn voor je werk, als we het hebben over leerlingen uit kansarme gezinnen. We gaan dieper in op de harde feiten van een situatie die we absoluut niet 'gewoon' mogen noemen. Op wat de daaruit voortvloeiende kansarmoede betekent voor jou en welke gevolgen die kansarmoede kan hebben voor je leerlingen.

Kansarmoede en harde feiten van 'het is gewoon zo'

De armoede in Nederland is sinds 2016 ongeveer op een gelijk niveau gebleven: 7,9 procent van alle huishoudens leeft onder de lage-inkomensgrens. In de periode tussen 2011 en 2013 steeg het percentage, onder andere door de financiële crisis, van 6,9 naar 8,9 procent. Volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek zien de voorspellingen voor de toekomst er geruststellend uit: een afname van het lage inkomen en het risico op armoede (CBS, *Armoede & sociale uitsluiting 2019*).

Toch is er nog steeds (te) veel armoede in Nederland. In 2018 leefden 264 duizend minderjarige kinderen in een gezin met een inkomen onder de lage-inkomensgrens. Neem even de tijd om dit op je in te laten werken. Dit lijkt een situatie die we als 'gewoon' ervaren.

Onderzoekers van DUO hebben 2800 leraren gevraagd naar armoede op basisscholen in Nederland. Hieruit blijkt dat ruim twee leerlingen per basisschoolgroep in armoede leven. De leraren herkennen de armoede met name aan de kleding, schoenen, gesprekken na de vakantie, geen geld of bijdrage voor schoolactiviteiten, persoonlijke hygiëne of aan de inhoud van de broodtrommel (*Rapportage: armoede onder leerlingen in het basisonderwijs*, 2019). Ook met betrekking tot de leerresultaten zien we verontrustende cijfers. Zo geeft 55 procent van de leraren aan dat deze armoede negatieve invloed heeft op de leerprestaties en zelfs 77 procent van de leraren geeft aan dat de armoede een negatieve invloed heeft op de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Het zal je dan misschien ook niet verbazen dat uit het rapport *Alle kinderen kansrijk* van de Kinderombudsman (2017) blijkt dat kinderen en jongeren in armoede hun leven een lager rapportcijfer geven dan kinderen en jongeren die niet in armoede leven: een 6,6 tegenover een 7,5.

De vraag rijst dan ook: doen we als school of als leraren voldoende aan dit probleem? Ongeveer 49 procent van de leraren in het basisonderwijs vindt dat zijn/haar school voldoende doet aan het armoedeprobleem. Dat betekent dat 51 procent van de leraren vindt dat er nog een tandje bij kan (*Rapportage: armoede onder leerlingen in het basisonderwijs*, 2019).

Onderdeel wat nu alweer als 'gewoon' wordt gezien, is ook het totaal andere beeld op de arbeidsmarkt. Zo zien we dat veel goedbetaalde banen waarvoor je vroeger slechts een middelbareschooldiploma nodig had (productiewerk, mijnbouw, auto-industrie, gaswinning, enzovoort) zijn verdwenen. Veel banen zijn vervangen door technologie (robots, geautomatiseerde software, algoritmes, websites en smartphones). Vrachtwagenchauffeur was bijvoorbeeld in 29 staten van de Verenigde Staten de populairste baan (Bui, 2015). Maar nu zijn er legio fabrikanten bezig met het ontwikkelen, testen en in gebruik nemen van zelfrijdende vrachtwagens. Chauffeursbanen zijn misschien in 2030 wel helemaal verdwenen (Campbell, 2018). Stel je eens voor wat een onrust dit zal veroorzaken: de populairste baan in meer dan de helft van de VS is dan geautomatiseerd (Bui, 2015). Natuurlijk komen er ook weer nieuwe, andere banen bij, maar daar heb je vaak wel een hogere opleiding voor nodig. Dit heeft gevolgen voor de mindset van iedereen en met name die van de leraar. Banen veranderen en inkomens van huishoudens veranderen door de tijd. Inzicht geven in de situatie in Nederland is nog maar een begin. We moeten gaan begrijpen wat we kunnen doen aan de armoede en welke rol jij daarin kunt spelen.

Wat meer kansarmoede betekent voor leraren

Als we zeggen dat iemand arm is, weten we nog niets over het gezin waar hij uit komt. Is het intact of uit elkaar gevallen? Zijn de gezinsleden zorgzaam voor elkaar of kijken ze niet naar elkaar om? Dat weten we niet, omdat armoede niets meer of minder is dan een lage socio-economische status; het zegt niets over het individu. De definitie die ik hanteer, is niet zozeer gericht op de landelijke normen voor het jaarinkomen, maar op de meest voorkomende gevolgen van *armoede* aan de hand van een verzameling risicofactoren. In dit boek definieer ik armoede als volgt:

armoede is een chronische toestand die het gevolg is van een verzameling ongunstige sociale en economische risicofactoren.

Wie werkt met leerlingen uit kansarme gezinnen, moet een goed inzicht hebben in wat er om je heen gebeurt. In het kort komt het erop neer dat veel arme leerlingen anders zijn, omdat hun hersenen andere verbindingen maken door wat zij meemaken. De neuronen in de hersenen *weerspiegelen* hun omgeving in plaats van dat ze erboven uitstijgen. Langdurige blootstelling aan armoede tast de hersengebieden aan die verantwoordelijk zijn voor het geheugen, de impulscontrole, visuospatiële functies (ruimtelijk inzicht), de taalvaardigheid, het cognitief vermogen en conflicthantering (Noble, Norman & Farah, 2005). Onderzoek duidt erop dat de hersenen van kinderen uit arme gezinnen geneigd zijn zich anders te ontwikkelen als gevolg van vier soorten primaire ervaringen: (1) gezondheidsproblemen vanwege slechte eetgewoonten en contact met giftige en andere schadelijke stoffen, (2) chronische stress, (3) zwakkere cognitieve vaardigheden en (4) verstoorde sociaal-emotionele relaties (Evans & Kantrowitz, 2002). Hoewel niet elk kind uit een gezin met een lage socio-economische status aan al deze factoren wordt blootgesteld, geldt dit wel voor de meerderheid van deze kinderen.

Dit betekent dat je geconfronteerd wordt met de effecten van giftige stoffen (een slecht geheugen en snel afgeleid zijn) of chronische stress (aangeleerde hulpeloosheid, apathie, hypervigilantie³ en agressiviteit). In de klas zul je ook te maken krijgen met de gevolgen van een geringere blootstelling aan cognitieve vaardigheden (gebrekkig vocabulaire, een slechte leesvaardigheid en een zwak werkgeheugen) en gebrekkige sociaal-emotionele vaardigheden (slechte manieren, misdragingen en emotionele uitbarstingen). Er bestaat een sterk verband tussen emotie en cognitie:

Als wij leraren te weinig waarde hechten aan de emoties van leerlingen, hebben we te weinig oog voor een belangrijke drijfveer van leerlingen om te leren. Je kunt zelfs zeggen dat we dan te weinig oog hebben voor de reden dat leerlingen überhaupt leren.

(Immordino-Yang & Damasio, 2007, p. 9)

Leraren die niet weten wat de werkelijke oorzaak van dit gedrag is, kunnen ten onrechte denken dat een leerling lui is, niet bereid is om aanwijzingen op te volgen, slecht luistert, slecht leert en asociaal is. Hierdoor kan er wrijving in de klas ontstaan, kan de leerling enorm achter gaan lopen, geïrriteerd raken en zelfs uitvallen. En wat nog erger is, de leraar kan de leerling hiervan de schuld geven. Als leerlingen daarentegen een band hebben met hun leraar en zich gerespecteerd voelen en vertrouwen hebben in hun leraar, gedragen ze zich beter en halen ze hogere cijfers.

De relatie tussen de leerling en de leraar heeft een krachtige uitwerking op de prestaties van de leerling en is een van de belangrijkste factoren (Hattie, 2009). De relatie tussen de leerling en de leraar is belangrijker voor leerlingen die thuis geen liefdevolle ouder hebben. Ter vergelijking: de vakinhoudelijke kennis van de leraar hoort bij de minst belangrijke

³ Een angstige toestand waarin een individu de aandacht selectief op bedreigende, vooral op met gevaar geassocieerde stimuli richt.

factoren (Hattie, 2009). Leerlingen vinden het belangrijker hoezeer de leraar zich om hen bekommert dan hoe groot zijn vakkennis is.

Het veranderende brein

Ik heb als onderwijsdeskundige op scholen in heel Amerika (en in andere landen) gewerkt en ik heb zo ongeveer alle verhalen gehoord waarom arme leerlingen schijnbaar niet kunnen leren. In het landelijke Kentucky hoorde ik dat de sluiting van de kolenmijnen leerlingen moedeloos maakte. In New Mexico hoorde ik dat leerlingen lage verwachtingen hebben omdat er te weinig banen zijn. In Hawaï hoorde ik over de strandcultuur en dat leerlingen daardoor meer belangstelling hebben voor surfen dan voor leren. Deze en soortgelijke verhalen onthouden leerlingen de kans om succesvol te zijn.

U kent vast wel iemand die denkt dat mensen niet veranderen. Met andere woorden, sommige mensen verspreiden leugens, zoals: “Een leerling die op 8-jarige leeftijd een lastpak is, zal dat altijd blijven.” Dit is een voorbeeld van een destructieve mindset. Herkent u het patroon?

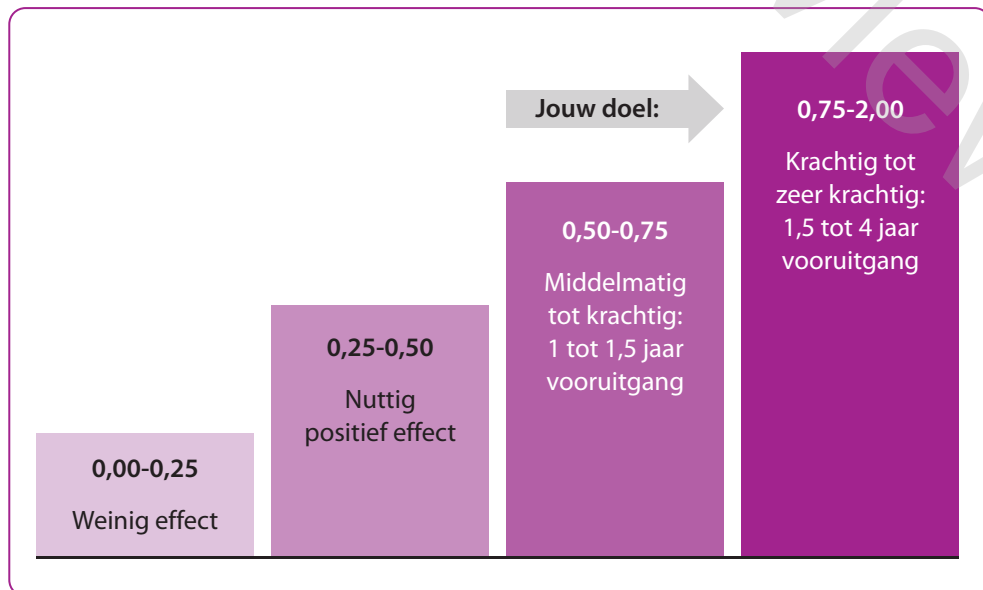
Mensen kunnen veranderen en doen dat ook. Het menselijke brein is neuroplastisch, wat relevant is voor de onderwijspraktijk. Deze eigenschap stelt het menselijke brein in staat om nieuwe verbindingen te maken, hele nieuwe netwerken aan te leggen en zichzelf te reorganiseren, zodat er meer (of minder) fysieke ruimte beschikbaar is in de hersenen voor een bepaalde taak. Zo houden bepaalde veranderingen in de hersenactiviteit verband met hoogontwikkelde cognitieve vaardigheden (Mackey, Singley, Wendelken & Bunge, 2015). Al na twee uur cognitieve training zijn er veranderingen in de hersenen te zien (Hofstetter, Tavor, Moryosef & Assaf, 2013).

Als mensen niet veranderen, komt dat vaak doordat anderen niet meer in hen geloven, hun dagelijkse omgeving destructief is of anderen een ineffectieve strategie gebruiken. Leraren voelen zich vaak niet in staat om leerlingen te helpen die thuis weinig steun krijgen. Maar zij hebben juist de grootste invloed op de prestaties van een leerling; ze hebben meer invloed dan ouders, leeftijdsgenoten, hele scholen of armoede (Hanushek, 2005; Rivkin, Hanushek & Kain, 2005; Rockoff, 2004). Onderzoek toont ook aan dat bovengemiddelde leraren (bij wie leerlingen in één jaar anderhalf jaar of meer vooruitgaan) de gevolgen van armoede voor de schoolprestaties binnen vijf jaar kunnen uitwissen (Hanushek, 2005).

De verhalen die op jouw school steeds opnieuw verteld worden, zijn bepalend voor de verwachtingen van leerlingen. Als de verhalen positief, bevestigend en hoopvol zijn, dragen de leerlingen en leraren een positieve boodschap uit. Op succesvolle scholen proberen leraren om hun eigen positieve instelling over te brengen. Mindsets zijn van groot belang, vooral bij het aanpakken van armoede. Dit boek helpt je om bruikbare en krachtige mindsets te herkennen die een positieve verandering kunnen inluiden en de toekomst van je leerlingen kunnen veranderen.

Voordat we in deze materie duiken, is er nog één ding dat je moet weten over de strategieën waarmee je deze mindsets aanleert. In de meeste takken van sport wint het team dat de meeste punten scoort (of doelpunten maakt). Dit puntensysteem is eenvoudig en gemakkelijk te begrijpen. In ons vak wordt het succes van een strategie bepaald op basis

van de effectgrootte. Dit getal is de grootte van het effect op de leerprestaties van de leerling. Kortom, het zegt of iets ertoe doet of niet. De wiskundige redenering is eenvoudig: het is een gestandaardiseerde maat voor de relatieve omvang van de vooruitgang (of achteruitgang) van de prestaties van een leerling na een interventie (afgezet tegen een controlegroep) (Olejnik & Algina, 2000). Zie figuur 1.2.

Bron: Vacha-Haase & Thompson, 2004.

Figuur 1.2: Uitleg van effectgroottes.

Onderzoekers meten het verschil tussen iets doen en niets doen. In het ideale geval gebruiken ze een experimentele groep (die een nieuwe strategie gebruikt) en een controlegroep (die een bestaande norm toepast). Voor de meest effectieve analyses worden veel steekproeven en meerdere studies onder bevolkingsgroepen met verschillende demografische kenmerken gedaan. Op die manier krijg je zeer betrouwbare data. Dit is belangrijk voor jou om te weten en ik geef bij veel van de strategieën in dit boek de verwachte effectgrootte. Dus let goed op. Dit gaat over de manier waarop jij lesgeeft.

Effectgroottes zijn een veel toegepaste, op onderzoek gebaseerde manier om het effect van een strategie of factor te meten. Hoewel een interventie een negatieve effectgrootte kan hebben, zijn de meeste interventies in de klas (strategieën) positief. Interventies in de klas hebben doorgaans een effectgrootte tussen 0,25 en 0,75, waarbij de gemiddelde effectgrootte ongeveer 0,40 is (Hattie, 2009). Een vooruitgang van een heel jaar heeft een effectgrootte van 0,50 en een vooruitgang van twee jaar heeft een effectgrootte van 1,00. Dit betekent dat effectgroottes boven de 0,50 de ondergrens zijn voor leerlingen uit arme gezinnen. Leraren hebben de taak om leerlingen te helpen die een achterstand hebben van één tot drie jaar ten opzichte van hun klasgenoten. En er zijn goede instructiemethoden nodig om te zorgen dat de effectgrootte ruim boven de 0,50 uitstijgt. Om ervoor te

zorgen dat leerlingen uit arme gezinnen hun diploma halen, moet je op zo'n manier lesgeven dat ze per schooljaar minstens anderhalf jaar vooruitgaan dankzij jouw manier van lesgeven. Stel dat je één strategie die je al toepast (bijvoorbeeld "Goed gedaan!" zeggen tegen een leerling) vervangt door een andere strategie (die veel effectiever is, zoals: "Je hebt elke dag geleerd en dat zie je terug in je resultaten. Als je zo doorgaat, haal je je diploma!"). Weet je dat de resultaten van de leerlingen daarmee al vijf tot tien keer meer omhoog kunnen gaan? In dit boek laat ik je zien hoe je dat doet.

Denk eens aan wat je elke dag opnieuw teweeg kunt brengen als je ineffektieve strategieën vervangt door strategieën met een hoge impact. Ik ga je uitnodigen om de strategieën die een *klein beetje* effect hebben geleidelijk te vervangen door strategieën die *enorm* effectief zijn. Als je wat extra hulp kunt gebruiken bij het tot stand brengen van deze verandering, kun je externe experts van de Bazalt Groep (Bazalt, HCO, RPCZ) inschakelen die opgeleid zijn in de inhoud van dit boek. Inderdaad, ik heb een missie; ik wil je helpen om zoveel impact te hebben dat je de toekomst van jouw leerlingen ten goede verandert.

Houd dit doel in gedachten en bedenk dat er een scala aan strategieën voorhanden is. Dan is het nu tijd om de blik naar binnen te richten en te kijken naar jouw eigen mindset.

Jij bent je mindset

Op weg naar een verandering van je mindset

Welke mindset heb jij?

"Ouders, scholen, beleid en wetten – alles verandert. Waarom kan alles niet bij het oude blijven?"

"Veranderingen horen erbij, zeker in het onderwijs, en ze zullen alleen maar sneller komen. Ook ik zal me ontwikkelen en veranderen."

Je staat aan het begin van een fantastische reis. Ben je er klaar voor?

Deel 1

Waarom de relatiemindset?

In dit deel verdiepen we ons in relaties als het fundament van hoogwaardig onderwijs aan kansarme leerlingen. Het opbouwen van een band met leerlingen die dezelfde achtergrond hebben gaat vaak moeiteloos. Het wordt een heel ander verhaal als het gaat om leerlingen met een totaal andere achtergrond. Het is essentieel dat we ook met hen een relatie opbouwen, zodat ook zij tot leren kunnen komen. Als je geen aansluiting met leerlingen zoekt door hen te respecteren, naar hen te luisteren en je in hen in te leven, loop je het risico ze kwijt te raken. Leerlingen die hun belangstelling voor school verliezen, vinden wel iets anders waar ze hun energie in kwijt kunnen en zullen eerder geneigd zijn om verkeerde keuzes te maken. Sommigen vinden respect en relaties bij leeftijdsgenoten of door te sporten, anderen in het drugscircuit of zelfs de criminaliteit.

We hebben allemaal een steentje bij te dragen. Als je leerlingen succesvol zijn, ben jij succesvol. Er is geen wij (leraren) en zij (leerlingen). Als je die scheidslijn in stand houdt, is de kans dat je slaagt in het lesgeven gelijk aan nul. De relatiemindset zegt: "In dit leven is iedereen verbonden met elkaar. Verbind je eerst als persoon (en bondgenoot), op de tweede plaats pas als leraar."

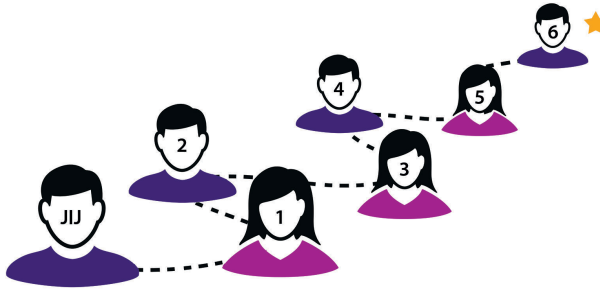
De relatiemindset zegt: "In dit leven is iedereen verbonden met elkaar. Verbind je eerst als persoon (en bondgenoot), op de tweede plaats pas als leraar."

Begrijp me niet verkeerd. Ik bedoel niet te zeggen dat leerlingen *alleen* goed kunnen presteren als ze je aardig vinden of je respecteren. Sommige leerlingen (degenen uit stabiele, intacte gezinnen) hebben thuis zo'n stevige basis dat ze er minder behoefte aan hebben om tijd te besteden aan relationele stabiliteit op school. Als een leerling uit een emotioneel stabiel gezin komt, goede vrienden heeft en familieleden die hem steunen, is de behoefte aan relationele stabiliteit op school minder. Deze leerlingen zijn echter steeds meer de uitzondering op de regel. Je kent misschien wel leraren die zeggen: "Ik ben hier niet aangenomen om de rol van de ouders over te nemen; ik ben aangenomen om mijn vakkennis over te brengen." Maar hoe meer je denkt dat je losstaat van je leerlingen, hoe slechter de relatie met hen wordt. Hoe meer leerlingen het gevoel hebben dat ze losstaan van jou, hoe meer problemen je met hen zult hebben en hoe groter de kans is dat ze minder presteren. Vraag je eens af: hoe kan ik mijn leerlingen laten zien dat ik begaan ben met zowel hun leven thuis als dat op school?

Zodra jij interesse toont in je leerlingen, gaan zij interesse tonen in school.

De harde cijfers

De Commission on Children at Risk (2003), een panel van 33 artsen, onderzoekers en professionals op het gebied van geestelijke gezondheidszorg en jeugdhulpverlening, concludeert dat de behoefte aan verbinding in ons brein is ingebouwd. Afzondering is een illusie; sterker nog, we zijn slechts zes relaties verwijderd van alle andere mensen op de wereld (Todd & Anderson, 2009). Zie figuur D1.1.

Figuur D1.1: Wederzijdse afhankelijkheid zorgt voor verbindingen.

Als we klein zijn, is het zo essentieel om relaties te hebben met andere mensen (voor eten, veiligheid, kleding, onderdak en interactie) dat we ons hechten aan iedere verzorger, ongeacht de kwaliteit van de zorg (Moriceau & Sullivan, 2005). Leerlingen willen ook dat hun leraren (jij dus) zorgen voor meer verbinding, hun persoonlijke ervaringen in de lessen integreren en meer tijd vrijmaken voor interactieve gesprekken en teambuildingactiviteiten (Chung-Do e.a., 2013).

Een effectieve relatie tussen de leraar en de leerling draagt bij aan de prestaties van de leerling. Hoeveel een goede relatie helpt, hangt af van de sociaal-economische achtergrond van de leerling en de (ontwikkelings)leeftijd. Onderzoek laat zien dat relaties belangrijker zijn voor leerlingen uit een instabiel gezin dan voor leerlingen uit een stabiel tweeoudergezin (Allen, McElhaney, Kuperminc & Jodl, 2004). Gemiddeld genomen hebben goede relaties een effectgrootte van 0,72; dat betekent dat ze ontzettend belangrijk zijn en veel impact hebben (Hattie, 2009). Voor oudere leerlingen in het voortgezet onderwijs en het beroepsonderwijs is de effectgrootte nog groter, namelijk 0,87 (Marzano, 2003). Bij basisschoolleerlingen was te zien dat de band met de juf of meester in de eerste twee jaren een belangrijke correlatie vertoonde met hun resultaten in hogere leerjaren. Bij jongens speelde dit nog een sterkere rol dan bij meisjes. De relatie tussen de leraar en de leerling is een grote voorspeller voor schoolsucces, ongeacht de kwaliteit van eerdere relaties en leervaardigheden (Hamre & Pianta, 2001). Als je een band gaat opbouwen met kansarme leerlingen, onthoud dan dat een goede verstandhouding met een volwassene veel stress wegneemt bij de leerling (Miller-Lewis e.a., 2014). Leerlingen die minder gestrest zijn, gedragen zich beter, kunnen meer lesstof opnemen en zijn in emotioneel opzicht flexibeler.

Wanneer leraren veel steun bieden, zowel bij het aanleren van de lesstof als op emotioneel gebied, presteren leerlingen uit gezinnen met een laag inkomen *even goed* als hun klasgenoten uit gezinnen met een hoger inkomen (Hamre & Pianta, 2005). Aan het eind van groep 3 leren de zogenoemde risicoleerlingen uit kansarme gezinnen net zo goed als hun

klasgenoten, bereiken ze even goede resultaten en gedragen ze zich op dezelfde manier. Kansarme leerlingen die minder ondersteuning krijgen, presteren lager en hebben meer conflicten met hun leraar (Hamre & Pianta, 2005). Dit is best iets om goed tot je te laten doordringen. Als jij gedegen ondersteuning biedt, kunnen al je leerlingen het niveau halen van leerlingen uit gezinnen met midden- en hogere inkomens.

In welke groep of klas ze ook zitten, leerlingen die affiniteit hebben met hun leraar zijn meer betrokken. Dit geldt met name voor middelbareschoolleerlingen, die zich vaak niet verbonden voelen (Pianta, Hamre & Allen, 2012). Wanneer onderzoekers kijken naar een periode van jaren, halen leerlingen met leraren die veel steun bieden en met wie ze weinig conflicten hebben, hogere cijfers. Bovendien kunnen zij zich gemakkelijker aanpassen dan leerlingen die een slechte relatie hebben met hun leraren (Hamre & Pianta, 2006).

Je raadt het vast al: de effectgrootte van goede relaties op leerprestaties is hoger voor leerlingen die naar verwacht een hoger risico lopen op gedrags- of leerproblemen en leerlingen met een andere huidskleur dan voor leerlingen die weinig risico lopen (Hughes, Luo, Kwok & Loyd, 2008; Liew, Chen & Hughes, 2010).

Relaties beïnvloeden de betrokkenheid van leerlingen op verschillende manieren. Ten eerste bieden kwalitatief goede interacties tussen leraar en leerling de mogelijkheid van instructie, correctie, voorbeeldgedrag en ondersteuning, zaken die de basis vormen van de relatie tussen leraar en leerling (Hughes & Kwok, 2006). Ten tweede vergroot een positieve relatie tussen leraar en leerling bij de leerling het gevoel van veiligheid en daarmee de bereidheid om mee te doen in de klas (Baumeister & Leary, 1995). Ten derde toont onderzoek aan dat goede relaties leerlingen kunnen helpen om beter te presteren doordat ze zich meer betrokken voelen (Roorda, Koomen, Spilt, & Oort, 2011). Ander onderzoek laat zien dat positieve of negatieve relaties in de klas een even goede voorspeller zijn voor voortijdige schoolverlating als IQ of testcores (Jimerson, Egeland, Sroufe & Carlson, 2000). Lees die laatste zin nog eens. Als je leerlingen op school wilt houden, bouw dan dus een goede relatie met hen op! Stel jezelf elke dag vragen als 'Hoe bouwen andere leraren een goede band op met hun leerlingen?', 'Op welke manieren kan ik een verschil maken in het leven van mijn leerlingen door een band met ze op te bouwen?' en 'Hoe kan ik ervoor zorgen dat leerlingen zich veiliger, meer gerespecteerd en meer betrokken voelen?'

Een blik vooruit

In de volgende drie hoofdstukken worden de onderstaande strategieën beschreven waarmee je een zodanige relatie met je leerlingen kunt opbouwen dat zij emotioneel en sociaal betrokken zullen zijn.

1. Maak het leren persoonlijk.
2. Verbind iedereen met elkaar.
3. Wees empathisch: laat zien dat je om ze geeft.

In deze hoofdstukken ontdek je dat relaties zorgen voor het gezonde emotionele landschap waardoorheen alle leerstof stroomt. Zonder die relationele context komt de te leren stof niet goed tot zijn recht. Laten we er eens induiken.

1. Maak het leren persoonlijk

Wat is het enige woord (behalve 'Brand!') dat je aandacht trekt in een grote, lawaaïge menigte? Het antwoord: je eigen naam. We worden extra oplettend als we onze naam horen, omdat we ons leven lang geconditioneerd zijn om te reageren op iets wat over ons gaat of aan ons gericht is. Personalisering werkt in de klas, omdat onze hersenen zich druk maken over onze identiteit (Eichenlaub, Ruby & Morlet, 2012). Leerlingen willen geen nieuwe schoenen; ze willen schoenen die aan *hun* voeten passen. Dit is een manier om gelijke kansen naar een hoger plan te tillen: van de gesprekstafel naar een actieplan. Dit hoofdstuk gaat over het versterken van de relatie tussen leraar en leerling door die persoonlijk te maken. Dit houdt in dat jij er met jouw persoonlijke manier van lesgeven voor zorgt dat je leerlingen extra goed opletten en aandacht hebben voor wat belangrijk is: zichzelf. In dit hoofdstuk ga je aan de slag met de volgende vier strategieën.

- Leer de namen van de leerlingen.
- Maak een Ik-Tas.
- Deel een alledaags probleem.
- Laat zien hoever jij bent met het bereiken van je doelen.

Dit is een krachtig hoofdstuk. Het legt de fundering voor de andere mindsets in dit boek. Denk tijdens het lezen na over wat je al doet. Misschien inspireert het je om ook iets nieuws te proberen.

1.1 Leer de namen van de leerlingen

Leraren die in het voortgezet onderwijs werken, krijgen soms flink wat klassen voor hun neus en het is dan een uitdaging om alle namen uit het hoofd te leren. Stel, je hebt al 12 klassen met gemiddeld 30 leerlingen, dan zijn dat aardig wat namen. Toch is het de investering waard om snel alle namen te leren kennen om de relatie tussen jou en hen te versterken. In het basisonderwijs is het gemakkelijker, maar ook daar geldt: ken alle namen zo snel mogelijk!

Je hoeft geen uitblinker te zijn in het uit je hoofd leren van rijtjes. Het enige wat je hoeft te doen, is gemotiveerd zijn en het leerproces opstarten en oefenen, net als de leerlingen in je klas. Glimlach als je de naam van een leerling noemt en maak oogcontact. Vaak zegt een simpel knikje met het hoofd of een andere geschikte manier om contact te maken al veel, namelijk dat je om je leerlingen geeft.

Er zijn allerlei trucjes om de namen en gezichten van leerlingen te onthouden. Om te beginnen moet je nieuwsgierig zijn. Zeg tegen jezelf: Hoe heet deze leerling? Hij/zij heet... ?

Hierdoor leer je je hersenen om op te letten en beter te luisteren. Als je de naam hebt gehoord, gebruik hem dan ook! Spreek hem uit in verschillende situaties, wanneer je staat

of zit, een compliment geeft of bij de deur staat. Hieronder staan een paar strategieën voor het uit je hoofd leren van de namen.

- **Noem-je-naam-erbij:** Laat de leerlingen aan het begin van het schooljaar iedere keer als ze iets zeggen ook even hun voornaam noemen. Laat ze dit de eerste dertig schooldagen doen (als je dertig leerlingen hebt of twintig dagen als je twintig leerlingen hebt).
- **Naambordjes:** Laat de leerlingen naambordjes maken van een systeemkaart of een onbedrukte kaart (vouw de kaart horizontaal). Zorg voor een doos voor elke klas en vraag de leerlingen om hun naambordje er voor de les uit te halen en er na de les in terug te plaatsen. Na twee weken komt het moeilijkste (maar ook het beste) deel: nu haal jij de naambordjes eruit en zet ze bij de juiste leerling neer.
- **Jezelf controleren:** Vraag jezelf af als de leerlingen aan het schrijven zijn: hoe heet hij of zij? Probeer het antwoord eerst zelf te bedenken. Loop vervolgens naar de leerling toe en controleer je antwoord door te kijken welke naam hij of zij bovenaan het papier heeft geschreven of door het te vragen.
- **Test:** Begroet de leerlingen bij hun naam als ze de klas binnenkomen of vraag ze om een aanwijzing. Zeg tegen de leerlingen dat ze pas naar binnen mogen als jij hun naam goed hebt. Noem hun naam, maak oogcontact en geef een compliment. ("Eric, fijn dat je er bent.")
- **Schriftelijk werk teruggeven:** Noem in de eerste drie, vier weken de naam van de leerling als je opstellen of opdrachten teruggeeft. ("Je spelling was helemaal in orde, Sarah.")
- **Vaste plaats:** Een simpele truc: geef de leerlingen in het begin van het jaar een vaste plek en werk met een plattegrond.

Met bovenstaande geheugentools bouw je vertrouwen op tussen jou en de leerlingen en wordt je relatie met hen sterker. Dat zorgt er weer voor dat hun cognitieve capaciteiten toenemen (aandacht, korte- en langetermijngeheugen).

Zorg er ook voor dat leerlingen elkaars namen leren, zodat ze onderling een band opbouwen. Een sterke sociale binding zorgt ervoor dat leerlingen elkaar respecteren, zich vertrouwd voelen bij elkaar en weten dat ze op elkaar kunnen rekenen. Hierdoor verdwijnen eventuele barrières en zijn de leerlingen niet zo snel geneigd groepjes te vormen.

Vraag leerlingen ook om elkaar bij naam te noemen als zij in groepsverband werken. Als leerlingen een tweetal vormen met een nieuwe partner, laat ze zich dan eerst aan elkaar voorstellen door oogcontact te maken, elkaar te begroeten en een hand te geven.

1.2 Maak een Ik-Tas

Een andere manier om de cultuur in de klas te personaliseren, is om tijdens de eerste schoolweek te werken met de Ik-Tas. Dit is een leuke activiteit voor alle basis- en middelbare schoolleerlingen, omdat de meeste leerlingen wel iets over hun leraar willen weten. Om te beginnen, doe je je leerlingen voor hoe het werkt. Vul een (papieren) tas met kleine voorwerpen die iets zeggen over jou: foto's, recepten, tickets, een favoriete snack, sleutels of aantekeningen die je helpen om iets over jezelf te vertellen. Laat die voorwerpen zien

en vertel de verhalen die erbij horen in ongeveer zeven tot tien minuten. Vertel iets goeds en iets slechts dat je is overkomen en iets doms (of gênants) dat je hebt gedaan. Uiteindelijk gaat het erom dat je een mens van vlees en bloed bent. Leerlingen willen dat je eerlijk en authentiek bent en zullen dat waarderen. Vervolgens geef je leerlingen de opdracht om een soortgelijke Ik-tas te maken over zichzelf en daar iets over te vertellen in de klas. Als je lesgeeft in het voortgezet onderwijs of beroepsonderwijs en denkt dat oudere leerlingen deze activiteit een beetje raar vinden, weet dan dat Leslie Ross (2012), een docent op een middelbare school met veel arme leerlingen in Greensboro, North Carolina, lak heeft aan tradities en de Ik-Tas bij al haar leerlingen gebruikt. En ze is de best presterende leraar in haar onderwijsregio!

Ik heb ontdekt dat de Ik-Tas muren neerhaalt, vooral bij tieners die denken: niemand begrijpt mij, alleen mijn vrienden. Als pubers zien dat anderen een moeilijk leven hebben of grote hindernissen hebben moeten overwinnen, worden ze milder en wordt de afstand tussen hen kleiner.

1.3 Praat over een alledaags probleem

In de inleiding van dit boek heb ik verteld over mijn eigen kindertijd. Dat heb ik niet gedaan om medelijden bij je op te roepen of met een beschuldigende vinger te wijzen; het verhaal is simpelweg een onderdeel van mijn jonge jaren. Ik aarzel vaak om het te vertellen, omdat ik niet weet hoe mensen erop zullen reageren. Zullen ze mij veroordelen of denken dat ik wanhopig op zoek ben naar aandacht? Ik weet het niet. Wat ik wel weet, is dat als ik over mijn tegenslagen praat, anderen het gevoel krijgen dat ze ook hun verhaal mogen doen. Dat maakt het de moeite waard om te vertellen.

Of je het wilt of niet, je *bent* een rolmodel. Geef leerlingen wat ze nodig hebben: een levensecht voorbeeld van hoe je je leven leidt als volwassene. Je kunt dit zien als verlengstuk van de Ik-Tas. Vertel één keer per week over een onderdeel van je leven, een uitdaging of een probleem, iets wat je in het weekend hebt meegemaakt. Een kort stukje (drie minuten) uit het leven van een leraar kan een grote bijdrage leveren aan het bevorderen van de relatiemindset.

Met je verhaal geef je leerlingen een inkijkje in je volwassen leven, en het is helemaal mooi als je er ook nog een leerzame les van kunt maken en leerlingen kunt laten nadenken over het oplossen van problemen in de echte wereld. Vaak kan je verhaal een bruggetje vormen naar het onderwerp van je les. Nadat je je verhaal hebt verteld, geef je de leerlingen een minuut om te brainstormen over hoe zij het probleem zouden oplossen. Vraag de leerlingen vervolgens om hun oplossing te geven zonder daarover te oordelen. Wees bescheiden en positief en zeg: "Daar had ik niet aan gedacht. Dank je wel, Marcus" of: "Ik waardeer het enorm dat je erover nagedacht hebt. Dank je wel! Zijn er nog meer ideeën?" Ik bedank leerlingen altijd voor hun bijdrage, maar lever nooit kritiek of commentaar op hun inspanningen. Ik realiseer me dat ze stukken jonger zijn dan ik en niet over dezelfde vaardigheden beschikken om met problemen en tegenslagen te dealen.

Nadat je veel leerlingen aan het woord hebt gelaten (en ze bedankt hebt), vertel je de rest van het verhaal. Hoe heb je het probleem opgelost en wat heb je ervan geleerd? Je kunt

ze overigens ook goed in tweetallen om de beurt iets laten zeggen over wat je vertelde. Geef ze dan wel tevoren even individuele denktijd.

Zelfs als je geen link kunt leggen tussen dit verhaal en een les, is het geen verloren tijd; het is een investering in je leerlingen waarvan je later de vruchten zult plukken. Je bent namelijk in drie opzichten een rolmodel voor je klas. Ja, volwassenen hebben problemen, en je kunt leren van de manier waarop ze hun problemen oplossen. Ook grote problemen en problemen die veel stress met zich meebrengen zijn oplosbaar. Ten slotte is het een kans om te laten zien welke stappen je moet zetten om problemen op te lossen. Je vertelt je leerlingen over je normen en waarden, je laat zien met welke houding je problemen te lijf gaat en welke stappen er moeten worden gezet om problemen daadwerkelijk op te lossen.

1.4 Laat zien hoe ver jij bent met het bereiken van je doelen

De laatste aanpak bij het personaliseren van de cultuur in de klas is het delen van je persoonlijke doelen. Veel leraren vinden het moeilijk om hun privéleven en hun werk gescheiden te houden. Maar alle leerlingen, vooral die uit kansarme gezinnen, vinden het heerlijk om met doelen bezig te zijn. Persoonlijke doelen stellen en je leerlingen erover vertellen is een goede manier om de relatiemindset te stimuleren. Hang je persoonlijke doel op in de klas (je vraagt je leerlingen immers om hetzelfde te doen) en houd gedurende het jaar zichtbaar bij waar je staat. Hang daarnaast doelen op die je met de klas wilt bereiken. (Je leert meer over het stellen van stoere klasdoelen in hoofdstuk 4, pagina 48.)

Voorbeelden van doelen:

- Vrijwilligerswerk doen
- Gezonder eten en meer bewegen
- Beter worden als leraar
- Vijf kilometer hardlopen
- Mentor zijn voor iemand
- Een tuin aanleggen
- Een muziekinstrument leren spelen of een sport aanleren
- De cultuur op je school helpen veranderen

Gedurende het proces deel je met je leerlingen welke mijlpalen je haalt, hoe je moeilijkheden overwint en vier je je successen. Wanneer je vertelt over alle kleine stapjes voorwaarts en de tegenslagen waarmee je te maken hebt gekregen, zien leerlingen dat het niet erg is om fouten te maken en dat die de opmaat vormen voor iets beters. Je ervaringen zullen voor je leerlingen als een spannende tv-serie zijn. Wanneer je tegenslagen overwint, kunnen leerlingen zich inbeelden hoe ze zelf succesvol zijn en krijgen ze het gevoel dat ze hebben bijgedragen aan jouw ontwikkeling. Heb je nog geen doel? Hoog tijd om er één te bedenken. Niet alleen heb je er zelf iets aan, je leerlingen willen een leraar die blijft leren en groeien. Dit is een spannende manier om je leerlingen te beïnvloeden.

IEDER KIND KANSRIJK!

Lesgeven aan leerlingen die opgroeien in armoede

Ieder kind verdient de kans om zich te ontwikkelen, de kans op een toekomst. Maar kinderen die opgroeien in armoede leven vaak in een omgeving die weinig stimulerend is. Ze krijgen minder prikkels om hun talenten te ontdekken. Leraren kunnen een doorslaggevende rol spelen in het verkleinen van de kloof tussen arm en rijk, door op een rijke manier les te geven. Rijk betekent in dit verband compleet, overvloedig en beter dan ooit. Het centrale thema van dit boek is de ontwikkeling van de meest krachtige tool voor verandering: je mindset. Kansen creëren voor iedere leerling begint namelijk bij de juiste mindset, zowel die van jou als die van je leerlingen.

Eric Jensen neemt je in dit boek mee in het ontwikkelen van 7 specifieke mindsets en bijbehorende strategieën die het verschil kunnen maken. *Ieder kind kansrijk* is een krachtige en op onderzoek gebaseerde bron die alle tools bevat die je nodig hebt om je mindsets te verbeteren en al je leerlingen te helpen hun talenten te ontdekken en te ontwikkelen.

Wat een prachtig praktisch boek, geschreven door iemand die weet wat armoede met je doet, maar ook heeft ontdekt dat leerlingen uit kansarme gezinnen kunnen groeien wanneer hun leraar om hen geeft en naar hen omziet. Dit is een standaardwerk voor iedere leraar (in opleiding): vol wetenschappelijke feiten, praktische tips en suggesties om kinderen uit te dagen maximaal gebruik te maken van hun talenten. De ideeën zijn niet alleen toepasbaar voor kinderen uit arme gezinnen, maar voor alle kinderen.

Hans Christiaanse, initiatiefnemer Alliantie Kinderarmoede

In heldere taal legt Eric Jensen uit wat armoede met een kind doet, zorgt hij voor bewustwording en anders denken. Met de mindsets en de handvatten kunnen leerkrachten het verschil maken en kinderen laten ontsnappen aan het leed wat armoede met zich mee brengt. Dit boek is een geweldige leidraad voor leerkrachten en voor alle professionals die met kinderen in contact komen die in armoede opgroeien.

Alinda Scheepers, ervaringsdeskundige kinderarmoede en sociale uitsluiting

shop.bazalt.nl

Wil je leder kind kansrijk bestellen?

Ga naar shop.bazalt.nl

Workshop of studiedag hierover?

Neem contact met ons op via
advies@bazaltgroep.nl.

**Wil je meer gratis tips en hoofdstukken
ontvangen?**

Meld je dan aan voor onze
e-mailings: [aanmelden](#)

